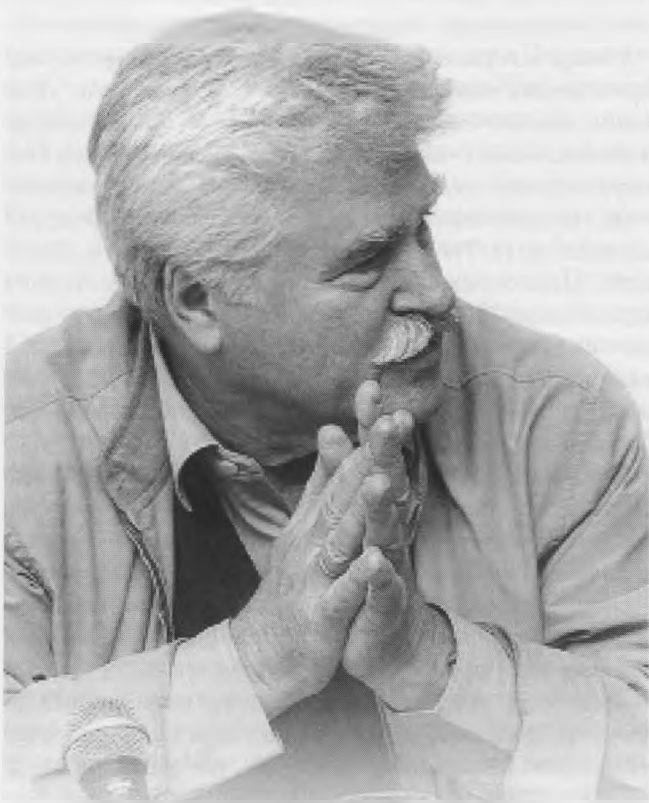

Борис Савченко: «Головне в людській поставі – гідно піднята голова»

Кінорежисер і сценарист Борис Савченко.

Виповнилося 100 років від дня народження Романа Різняка – діяча Організації українських націоналістів-революціонерів, керівника боївки, референта служби безпеки Дрогобицького надрайонного проводу ОУН.

В програмі VIII Трускавецького кінофестивалю (листопад 2019 року) відбулася презентація кіносценарію Бориса Савченка, Юрія Голіченка і Тараса Метика «Заповіт форпосту "Тут станы!"», присвяченого легендарній постаті Романа Різняка. Сьогодні кінорежисер, народний артист України Борис Савченко – гість редакції.

Бесіду веде Олександр Саква

– *Борисе Івановичу, коли ви вперше почули про цю людину?*
 – Років сім тому я зустрівся з істориками, що виявили бажання відкрити фахову дискусійну панель в рамках Трускавецького кінофоруму. Ті поривання, на жаль,

«Правда наймовірніша за вигадку: вигадка має триматись вірогідності, правда – ні».

Марк Твен

розвитку не мали, але я тоді запитав у них, чи є в минулому їхнього краю особа, що втілює для місцян дух, долю і колорит Трускавця. Однак ім'я Романа Різняка сплигло не відразу. Та хтось його, зрештою, назвав і привів деякі факти біографії, що мене зацікавили. А далі я почав власні пошуки, читав матеріали і дослідження, а остаточно ствердився в перспективах творчої розробки постаті Різняка, щойно мені до рук попали неглибокі, але на диво щирі спомини двох сестер Романа – Оксани й Дарини. Тоді й усвідомив, що його натура й життєвий шлях для кінематографіста – скарб.

– *Що ж вразило вас в його вдачі і долі?*

– Не приховую: найбільше мене тоді займала проблема, що хвилювала мої розум і серце задовго до знайомства з постаттю Романа Різняка. Я наполегливо шукав матеріал, який природно виявив би принципову різницю українського національного космосу з радянською знеособлюючою доктриною, втілював непримиримі відмінності двох устроїв і культур – російсько-імперської та вкорінено української. Однак говорити про їхню непеєднуваність я хотів мовою мистецтва, а не ідеологічних наполягань, і для цього мені був потрібен могутній характер, національний тип, не обмежений ні внутрішніми засторогами, ні святенницькими уявленнями сучасних догматиків моралі про кіногероя. Бо Різняк – це людина від нуля й до нескінченності. Він був ненаситно-натхненним в коханні, й жінки в його світі грали ферментну роль. Роман зваблював багатьох, і жінки йому відповідали охоче, бо це не була гра чи розрахунок – він закохувався до денця і був щирим в своїх почуттях на відчай: на себе і долю в любові ставив до кінця. Важливо розуміти: цей хлопець не був ловеласом – він сам був в полоні своїх полум'яних чуттів. (Нагадаю, що загинув він у 27 років, практично, юнаком).

Наступна риса, в якій Роман розкопував, – артистизм. Як красиво він робив усе, чим захоплювався! Майстер-

но їздив на мотоциклі, на футбольному полі вмів виконувати філігранний удар «сухий лист» – коли м'яч летить до воріт по такій вибагливій траєкторії, що голкіперам було годі й пробувати його піймати. Розробляв і здійснював такі зухвалі, дотепні й непередбачувані операції проти енкевєєсівців і німецьких військовиків, що ставали легендами, які передавалися з уст в уста. Перевдягався, гримувався і ставав невпізнаваним, йшов на кроки, що вимагали не лише відчайдушності й нехтування ризиком, а й абсолютного володіння собою в ситуаціях, що могли йому коштувати життя. Зрештою, він пройшов шлях від самобутньої, дещо анархічної, яскравої особи до розсудливого й переконаного бійця підпілля і спротиву, партизанської боротьби, коли брав не числом, а умінням, виходив за межі звичного.

Постать Романа Різняка овіяна міфами. Але ось дійсний випадок, підтверджений архівами. Обдарований розвідник, він завербував не лише кількох працівників радянської міліції, а й дружину генерала НКВС Сабурова Ніну, яка допомогла врятувати життя тисяч галичан, зірвати цілий ряд каральних операцій Москви проти мирного населення. Під керівництвом Різняка підпільники викрали самого генерала Сабурова і обміняли його на 200 арештованих повстанців – унікальний випадок публічної ганьби в історії радянського НКВС!

А операція пограбування німецьких збройних арсеналів й військового одягу?! Такого б не вигадав і Рабле! Різняк був ефективним підпільником, дії його боївки мали серйозні результати, його псевдо – «Макомацький» – знали й ненавиділи в МДБ до люти, бо він зводив ворога з розуму. Різняк невпинно множив кількість акцій відплати, винищуючи карателів, радянських партійних верховод, запроданців-колаборантів. І всі його рішення були відбитком його щедрої, ігрової вдачі, що не знала повторів.

– *Борисе Івановичу, в 1982 році вийшла в прокат ваша кінострічка «Ще до війни» за повістю Віля Ліпатова. Знаю, вона має перегук з долею Романа Різняка...*

– Це гірка історія, що болить мені досі. Коли я прочитав повість Ліпатова, відразу зрозумів, *про кого* він написав. Справа в тому, що Томська область Сибіру, де діють герої твору, прийняла три хвилі українців-переселенців, насильно депортованих Сталіним. (Добровільною була лише міграція українців за часів селянської реформи Століпіна). З 1926-го заможників-«куркулів» з України гнали туди сотнями тисяч. Друга хвиля прийшла на окупацію Західної України ордами СРСР в 1940 році (до неї втрапили й батьки Різняка), до якої додалися українці Холмщини, а потім туди ще довго засилали борців за незалежність нашої Вітчизни. І всіх їх поєднувало те, що жили вони там компактно, окремими групами, від'єднано від росіян й швидко досягали небачених господарських показників. Українці Сибіру садили не лише рятівну картоплю, яку копали в 20 числах серпня, бо 8 вересня в ті місяця вже приходив мороз. Вони вирощували там навіть помідори, хоч не мали, здається,

для цього жодних умов! Та найбільше для мене важко, що ті переселенці, по суті, з різних країн і часів, не лише створили свою діаспору, етику співжиття, а й уникли русифікації (до останніх років там діяли українські школи, виходили газети, а центр української культури «Сірий клин» був закритий за вказівкою Кремля аж в серпні 2020 року).

Коли я розповів про це Вілю Ліпатову, він злякався, замахав руками, і жодних натяків на українців в сценарії та фільмі цензура мені б не дозволила. Та й від теми сталінських репресій в ньому не лишилось нічого. Та замовчати історію надовго неможливо, хоч тоді мені сказати правду не дали. Але тема глибинного антагонізму радянщини і працьовитого, духовно багатого українського національного типу мене з тієї пори не полишає, і я повернувся до неї в сценарії «Заповіт форпосту “Тут станы!”».

– *Тоді знову до постаті Романа Різняка. Які стильові і жанрові можливості відкриває для кіно його винятковий характер і неординарний спосіб діянь?*

– Це мене, крім ідеї фільму, захоплює найбільше! Треба взяти до уваги, що Роман Різняк став легендою краю ще за життя. Скажімо, був період, коли його вважали вбитим, а він з'явився в місті живісінький, та ще й гасав Трускавцем переодягненим в іншу людину! Казковий герой! Тому найбільш доречним жанром оповіді про нього мені бачиться вільний стиль, що мовою фольк-фентезі (народної вигадки) монтує кінореальність з елементів фантастики, епосу й суто документальних даних. Різняк – фольклорний герой, що долає радянське і гітлерівське поневолення творчим підходом й жагою свободи!

Яку філософську ідею я хочу ствердити в майбутній стрічці? Головно – ідею перемоги! Перемоги людини-творця; тріумфу артистизму, уяви, фантазії і волі над тиранією, гнобленням, смертю!

– *Що для вас найбільш актуальне в житті й особі Романа Різняка?*

– Його доля і приклад надихають, бо несуть принаймні два неоскаржні послання. В нас час лютої сутички, коли на кону стоїть незалежність України, бути осторонь боротьби – великий гріх. І друге: жити з опущеною головою – не гідно справжньої людини. Адже головне в людській поставі – саме гідно піднята голова! Як на мене – найприродніший і найбільш належний людині шляхетний стан, нагально запитаний сьогодні.

– *Отже, сценарій є, що далі?*

– Ми передали його на розгляд в Держкіно України. Якщо там до нього поставляться схвально, ми матимемо право взяти участь в конкурсному відборі сценаріїв на отримання часткового державного фінансування, що відкриває можливість подальшого залучення спонсорських коштів. Зараз чекаємо на позитивне рішення Держкіно, а далі, як завжди, все в руках Бога.

Червень, 2021 р.